

**XALED HUSSEYNI ROMANLARIDA “GUNOH VA KAFFORAT” DINIY-
AXLOQIY KONSEPTINING LINGVOPOETIK IFODASI**

Tukhtanova Mumtozbegin

(PhD) NamDChTI

Kalit soʻzlar: *lingvopoetika, diniy-axloqiy konsept, gunoh va kafforat, badiiy diskurs, Xalid Husayniy, afgʻon-amerika nasri.*

KIRISH

Zamonaviy adabiyotshunoslikda badiiy matnning diniy-axloqiy qatlamini lisoniy vositalar orqali tadqiq etish lingvopoetikaning eng istiqbolli yoʻnalishlaridan biri hisoblanadi. Afgʻon-amerika yozuvchisi Xaled Husseynining “The Kite Runner”, “A Thousand Splendid Suns” va “And the Mountains Echoed” romanlari markazida “gunoh va kafforat” konsepti yotadi. Bu konsept nafaqat syujet qurilishini, balki qahramonlar nutqi, ichki monolog va rivoyat ohangini ham belgilaydi. Mazkur konseptning aynan qanday til vositalari – leksik, sintaktik, stilistik – orqali badiiy matnda voqelanishini aniqlash muallifning individual uslubini va diaspora nasrining diniy-axloqiy diskursini chuqurroq tushunish imkonini beradi.

Mavzuning dolzarbligi shundaki, bugungi kunga qadar Husayniy ijodi koʻproq mavzuviy-tematik yoki madaniyatshunoslik nuqtai nazaridan oʻrganilgan, biroq “gunoh va kafforat” konseptining lisoniy-poetik ifodalanish mexanizmlari alohida va tizimli tadqiqot predmeti sifatida deyarli yoritilmagan.

Tadqiqotning maqsadi va vazifalari.

Tadqiqotning maqsadi Husayniy romanlarida “gunoh va kafforat” konseptining lingvopoetik ifodalanish vositalarini aniqlash va tizimlashtirishdan iborat. Ushbu maqsaddan kelib chiqqan holda quyidagi vazifalar belgilandi: 1) konseptni ifodalovchi leksik-semantik birliklarni aniqlash; 2) ularning matn strukturasi takrorlanish va rivojlanish dinamikasini kuzatish; 3) diniy leksikaning (masalan, gunoh, tavba, kafforat kabi tushunchalarning ingliz tilidagi muqobillari) badiiy uslub bilan uygʻunlashuv xususiyatlarini ochib berish.

Tadqiqot metodikasi.

Tadqiqotda lingvopoetik tahlil asosiy metod sifatida qoʻllanildi, unga qoʻshimcha ravishda kontekstual-semantik tahlil va stilistik tahlil usullaridan foydalanildi. Matn birliklari konseptual maydon nazariyasi asosida guruhlanib, ularning badiiy funksiyasi aniqlandi.

Tahlil va natijalar.

Tahlil shuni koʻrsatadiki, “gunoh” konsepti romanlarda uchta asosiy lisoniy qatlamda voqelanadi: birinchisi – bevosita diniy-axloqiy leksika (gunoh, laʼnat, tavba kabi tushunchalarning inglizcha muqobillari va baʼzan original dariy/forscha shakllarining transliteratsiyasi); ikkinchisi – metaforik ifoda usullari, xususan, jismoniy ogʻriq va ruhiy iztirobni bogʻlovchi obrazlar tizimi; uchinchisi – ichki monolog va retrospektiv rivoyat strukturasi orqali “kechirim soʻrash” motivining takrorlanuvchi sintaktik qoliqlarda ifodalanishi.

“Kafforat” konsepti esa ko’proq harakatga asoslangan simbolika: masalan, xavf-xatarni bo’yniga olish, yo’qotilganni qaytarish yoki himoya qilish harakatlari — orqali til sathiga ko’chiriladi. Bunda diniy-axloqiy ma’no bevosita nomlanmasdan, balki voqealar ketma-ketligi va leksik takrorlar orqali kodlanadi, bu esa Husseyni uslubining o’ziga xos xususiyati sifatida baholanishi mumkin. Uch romandagi qiyosiy kuzatuv shuni ko’rsatadiki, konsept rivojlanishi bilan diniy leksikaning zichligi ortib boradi, bu esa muallifning diaspora tajribasi chuqurlashgan sari diniy-axloqiy identifikatsiyaga murojaat kuchayishidan dalolat beradi.

XULOSA

Xolid Husayniy romanlarida “gunoh va kafforat” konsepti nafaqat mazmuniy, balki lisoniy-poetik sathda ham izchil tizim sifatida namoyon bo’ladi. Ushbu konseptning lingvopoetik tahlili diaspora yozuvchisi ijodida diniy-axloqiy qadriyatlarning badiiy til orqali saqlanish va qayta ishlanish mexanizmlarini ochib beradi hamda kelgusida boshqa afg’on-amerika mualliflari ijodi bilan qiyosiy tadqiqotlar olib borish uchun metodologik asos yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Hosseini K. The Kite Runner. — New York: Riverhead Books, 2003.
2. Hosseini K. A Thousand Splendid Suns. — New York: Riverhead Books, 2007.
3. Hosseini K. And the Mountains Echoed. — New York: Riverhead Books, 2013.
4. Григорьев В.П. Поэтика слова. — М.: Наука, 1979.
5. Болотнова Н.С. Основы теории текста. — Томск, 1999.